

Список литературы

1. Лукас Дж., Лукас П., ЛеМерсье Т., Роллан А., Давенпорт В.Г. Редкие земли: переработка: наука, технология, производство и использование. 2018 г.
2. <https://yandex.kz/images/search?text=цифровизация в горной промышленности&from=>
3. Rare Earth Metals: Will We Have Enough. Columbia Climate School/ Earth Sciences. <https://news.climate.columbia.edu/2012/09/19/rare-earth-metals-will-we-have-enough/>
4. Почему цифровое преобразование важно для будущего переработки критических материалов. <https://metallurgicalsystems.com/>

Қазақстан Республикасындағы білім беру көші-қонының үрдістері

С.Т.Мусина

Э.ғ.м., экономика және халықаралық бизнес кафедрасының аға оқытушысы
mussina.74@mail.ru

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Аннотация: мақалада басқа елдерде білім алу себебінен жастардың көші қоны саласындағы жағдай қарастырылады; қазақстандық студенттердің білім алу үшін жақын және алыс шетелдерге шығуы; шетелдік азаматтардың қазақстандық жоғары оқу орындарында оқу үшін келетін ұтқырлығы; COVID-19 пандемиясының білім беру көші-қонына әсері.

Кілт сөздер: білім беру көші-қоны, көші-қон, эмиграция, иммиграция, пандемия, көші-қон сальдосы.

Соңғы жылдары көші-қон халыққоныстануының маңызды мәселесіне айналды. Көші-қонды өмірдің көптеген аспектілеріне әсер ететін күрделі әлеуметтік-экономикалық үрдіс ретінде қарастырған жөн. Көші-қон адамзат тарихында ерекше рөл атқарды, онымен қоныстану, жерді экономикалық игеру, өндіргіш күштердің дамуы, нәсілдердің, тілдер мен халықтардың қалыптасуы мен араласуы процестері байланысты.

Бұл ретте мемлекет Қазақстан экономикасының әлемдік экономикалық кеңістікке өсіп келе жатқан ашықтығы мен интеграциясы барысында туындайтын мәселелерді ескере отырып, көші-қон саясатын құруға және оның тиімділігін арттыруға ерекше назар аударады.

Көші-қон тараптарының бірі біздің елімізге және біздің елден білім беру көші-қоны болып табылады. Білім беру көші-қонының динамикасы жастарды жоғары оқу орындарында оқытудың басым бағыттарын көрсетеді. Білім беру көші-қонының екі жағын қарастырайық-білім беру эмиграциясы және иммиграция.

Айта кету керек, Қазақстаннан білім беру көші-қоны қарқынды дамып келеді. Мәселен, ЮНЕСКО деректері бойынша 2012 жылы жоғары оқу орындарында шетелде білім алушылар саны 42,5 мың адамды құрады. Ал 2016 жылға қарай бұл көрсеткіш 90,2 мың адамға дейін өсті, ал 2017 жылы 84,7 мың студентке, ал 2022 жылға қарай 90,3 мың студентке дейін төмендеді.

Қазақстаннан білім беру көші-қонының аумақтық құрылымын қарастырайық (1-кесте). ЮНЕСКО мәліметтері бойынша, Қазақстаннан келген студенттердің басым бөлігі оқу үшін Ресей Федерациясының жоғары оқу орындарын таңдайды (2021 жылы 71,3 мыңнан астам немесе 79%). Оқу орны ретінде Қырғызстанды (2021 жылы 2 мыңнан астам адам немесе 2,4%), Чехияны, АҚШ-ты, Ұлыбританияны (әрқайсысы 1000-2000 адам аралықта) таңдаған қазақстандық студенттердің ағымы бар, әрі қарай Германия, Малайзия, Польша, Канада және Франция (әрқайсысында 300-750 адам) танымалдығы бойынша жүріп жатыр [1].

ЮНЕСКО-ның деректер базасында Қытай Халық Республикасының (ҚХР) оқу орындарында оқитын шетелдік студенттер туралы деректер жоқ. Сондықтан ЮНЕСКО-ның

Қазақстаннан келген студенттер ағымына ҚХР-да оқитын қазақстандық азаматтардың санын қосу қажет.

Е.Садовскаяның [2] монографиясында мынадай сандар келтірілген: 2003-2004 оқу жылында екі ел арасындағы байланыстарды дамыту шеңберінде студенттермен алмасу басталды (Қазақстанның жоғары оқу орындарынан 20 студент), 2006 жылы Қытайда 1200-ге жуық қазақстандық студент білім алды, 2010 жылы ҚХР-да 7874 студент, 2011 жылы-8287 адам білім алды (Қазақстандағы ҚХР елшілігінің деректері бойынша). Студенттер студенттермен алмасу жөніндегі мемлекеттік келісімдер шеңберінде де, ШЫҰ Университеті, «Болашақ» бағдарламасы шеңберінде де оқыды (2004-2011 жылдары ол бойынша Қытайда 344 студент оқыды). Сонымен қатар, студенттердің үлкен ағыны оқуды жеке қаржыландыру есебінен – қайта даярлауға және тағылымдамадан өтуге жіберілетін кәсіпорындар есебінен және отбасылардың өз қаражаты есебінен болды. Негізінен Қытайда оқудың бірінші жылы қытай тілін үйренуге арналған. Тілдік курстардан кейін студенттер HSK емтиханын тапсырады қытай тілін білу деңгейін сертификаттау және Қытайдың жоғары білім беру жүйесінде кейінгі оқуға қол жеткізу. HSK (汉语水平考试 – hanyu shuiping kaoshi) – қытай тілін білу деңгейін растау / емтихан. Емтихан халықаралық болып табылады, яғни бұл сертификат әлемнің барлық елдерінде танылады.

2017 жылдың қаңтарында «Қоғамдық пікір» ғылыми-зерттеу институты және Гумилев атындағы ЕҰУ жанындағы Конфуций Институты (Астана қ.) Қазақстаннан Қытайға оқу көші-қонын зерттеуге арналған бірлескен баяндама ұсынды. Жұмыстың атауы «Елдер арасындағы стратегиялық ынтымақтастықтың аспектілерінің бірі ретіндегі Қазақстан Республикасынан Қытай Халық Республикасына оқу көші-қоны» сияқты естіледі. Бұл зерттеуде Қазақстандық студенттердің ҚХР-да жоғары білім алу процесінің сандық және сапалық сипаттамалары егжей-тегжейлі қарастырылады. Зерттеу авторлары Қытайдың 14 қаласынан 400-ден астам қазақстандық студенттерге сауалнама жүргізді [3]. Респонденттер арасында өз есебінен білім алушылардың 64,6% болды, Қытайдан грантқа білім алушылардың үлесі 32,7%, Қазақстаннан грантқа – 2,7% құрады.

Кесте 2.

ЮНЕСКО мәліметтері бойынша әлем елдерінде оқитын қазақстандық студенттер

Елдер	аталған елдердегі қазақстандық білім алушылар, адам							жалпы санның % - дағы үлесі	
	2013	2014	2015	2016	2017	2019	2021	2016	2019
Ресей Федерациясы	..	49252	59295	69895	65237	71368	71 368	77,48%	78,98%
Қырғызстан	4357	4535	4828	5318	4907	2083	2178	5,90%	2,41%
Түркия	10	1306	1799	1986	2015	2191	2349	2,20%	2,60%
АҚШ	1884	1913	2006	1963	1707	1792	1994	2,18%	2,21%
Ұлыбритания	1725	1596	1576	1545	1436	1272	1288	1,71%	1,42%
Чехия	1174	1376	1446	1515	1648	1751	2027	1,68%	2,24%
Малайзия	..	1701	1443	1369	1002	572	260	1,52%	0,63%
Польша	401	519	541	753	649	759	1172	0,83%	1,29%
Германия	695	701	738	743	750	963	1143	0,82%	1,26%
Оңтүстік Корея	211	251	375	546	659	749	755	0,61%	0,83%
Канада	357	429	444	480	483	576	651	0,53%	0,72%
БАӘ	361	377	455	451	0,50%	-
Франция	346	392	398	428	470	432	459	0,47%	0,51%

Е с к е р т у – автор дереккөз бойынша құрастырған [1]

Бұдан әрі баяндамада Қазақстан үшін бүгінгі таңда Қытай оқу көші-қоны үшін ең танымал елдер тізімінде Ресейден кейінгі екінші орында тұрғаны айтылады. Сонымен қатар, жыл сайын ҚХР-да оқу танымал бола бастады. Егер 2007 жылы Қытайда 3000-ға жуық

қазақстандық студент оқыса, 2016 жылғы ақпандағы жағдай бойынша олардың саны 4 есеге өсіп, 11 764 адамды құрады [3].

Қазақстаннан білім беру көші-қоны қайтарылмайтын нысанға айналуы мүмкін және шетелде оқитын студенттер тұрақты тұрғылықты жерінде қалуы мүмкін. Бұған университетті бітіргеннен кейін оқу елдеріндегі еңбекақының жоғары деңгейі, кедергілердің болмауы да ықпал етуі мүмкін – кейбір елдер талантты және болашағы зор жастарды қабылдауға дайын және жұмысқа орналасу үшін тұрақты виза алу үшін жеңілдікті жағдайлар, азаматтыққа қабылдаудың жеңілдетілген тәртібі және басқа да артықшылықтар ұсынады.

Қазақстаннан жастардың білім беру эмиграциясының факторлары мынадай (тартушы факторлар) болуы мүмкін:

- Ресей Федерациясы мен Қырғызстанға Қазақстанның шекаралас аудандарының тұрғындары тарихи қалыптасқан дәстүр бойынша (КСРО кезінен бастап), сондай-ақ жақындығына (Қазақстандағы білім беру орталықтарына қарағанда тезірек және оңай жетуге) және салыстырмалы түрде арзандығына (оқу ақысы салыстырмалы немесе арзанырақ) байланысты жоғары оқу орындары мен колледждерге түсуге барады Қазақстанда жол жүруге, тұруға және тамақтануға арналған шығыстар салыстырмалы түрде төмен немесе көлемі бойынша Қазақстандағы шығыстармен салыстыруға болады), бұл ретте біздің елдердің Еуразиялық экономикалық одақта (ЕАЭО) болуы серіктес елдердің дипломдары мен аттестаттарын олардың аумағында тануды жеңілдетеді;

- Қытай көршілері үшін «жұмсақ күш» саясатын жүргізеді, сондықтан Қазақстандық талапкерлерге ҚХР білім беру мекемелеріне түсу оңай, сонымен қатар Қазақстаннан келген студенттерге (соның ішінде Қазақстандағы дұңған диаспорасының өкілдеріне) тегін оқу үшін гранттар бөлінеді;

- Қазақстанда үштілділікті (қазақ, орыс, ағылшын) енгізу (әсіресе дарынды балаларға арналған мектептерде, халықаралық мектептерде) шетелдік жоғары оқу орындарына түсу кезінде қазақстандық талапкерлердің әлеуетін арттырады, сонымен қатар цифрландыру үдерістерін дамыта отырып, көптеген адамдарға шетелдік білім туралы, шетелдік жоғары оқу орындары мен колледждерге түсу ережелері туралы ақпарат қолжетімді, делдалдық қызмет атқаруда Польша, Чехия, Германия, Малайзия және т.б. жоғары оқу орындарына түсуге көмектесетін компаниялар. елдер, әртүрлі елдерде дайындық курстары мен тілдік курстарда таныстыру сапарлары мен оқытуды ұйымдастырады;

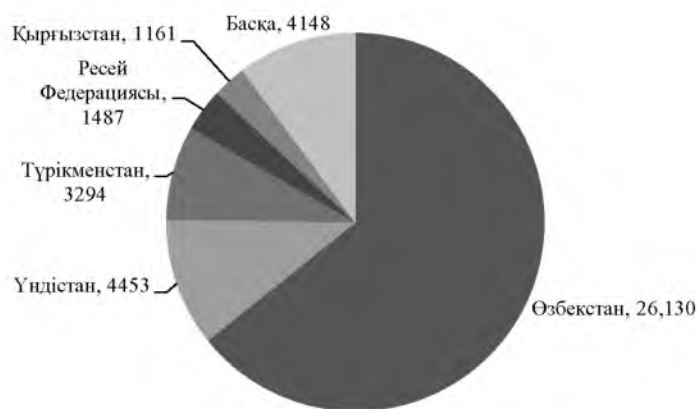
- студенттердің академиялық ұтқырлық жүйесі дамуда, ол қазақстандық студенттерге басқа елдерде оқуға және келешекте басқа елдерде оқуды жалғастыру мүмкіндіктерін қарастыруға мүмкіндік береді (мысалы, екінші білім алу немесе магистратураға, докторантураға түсу);

- «Болашақ» Президенттік бағдарламасының тәжірибесі қазақстандық жастарға шетелдік білім беру мүмкіндіктерін, шетелдік жоғары оқу орындары дипломдарының беделін және шетелдік диплом иегерлері үшін жұмысқа орналасу кезіндегі артықшылықтарды көрсетті.

Коронавирус пандемиясы және оны тежеу үшін карантиндік шектеулер 2020 жылы 15 мыңға жуық қазақстандық студенттің шетелдік жоғары оқу орындарынан жеңілдетілген тәртіппен Қазақстанға ауысуына әкелді.

2021 жылы шетелде оқыған 11 мыңнан астам қазақстандық студент отандық жоғары оқу орындарына ауыстырылды, олардың көпшілігі Ресей университеттерінен оралды [4].

Екінші жағынан, басқа елдерден келген жастар қазақстандық жоғары оқу орындарына оқуға келеді (1-сурет). Қазақстандық оқу орындарында оқитын шетелдік студенттердің жалпы саны 40742 студентті құрайды.

Сурет 1. Қазақстан Республикасында аумақтық бөліністе оқитын шетелдік студенттердің саны

Е с к е р т у – автор дереккөз бойынша құрастырған [1]

Қазақстанға білім беру көші-қонының ағымы еліміздің оқу орындарында Шетелде тұратын этникалық қазақтарды кейіннен репатриациялау мен бейімдеуді қолдау шеңберінде оқытумен байланысты. Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылмайтын ұлты қазақ адамдар үшін техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі және жоғары білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға түсу кезінде қабылдау квотасының мөлшері бекітілген мемлекеттік білім беру тапсырысының 2 пайызы мөлшерінде белгіленген.

Білім беру қызметтерінің экспортын ынталандыру тетіктерінің бірі шетел азаматтары үшін стипендиялық бағдарламаны іске асыру болып табылады. Оны министрлік 2019 жылы іске қосты. Аталған бағдарлама іске қосылған бірінші жылы қазақстандық жоғары оқу орындарында үлгерімі жоғары 89 шетелдік азамат тегін оқуға мүмкіндік алды. 2021 жылы бұл көрсеткіш 2,5 еседен астам өсті және жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің барлық деңгейлері бойынша 240 грантқа жетті.

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Ұлттық статистика бюросының ақпаратына сәйкес, 2021-2022 оқу жылында Қазақстанның жоғары оқу орындарында барлығы 575,5 мың студент оқыды [5]. Оның 40 мыңы немесе 7%-ы шетелдіктер. Шетелдік студенттердің келген елдері бойынша ақпаратты егжей-тегжейлі зерделеу кезінде қазақстандық жоғары оқу орындарында оқитын әрбір екінші резидент емес студент Өзбекстан азаматы болып табылады деген қорытынды жасауға болады. Соңғы мәліметтер бойынша, Қазақстанның университеттерінде 26,3 мың адам бар. Өзбекстаннан келген адам, ал 2020 жылы олардың саны 15,6 болса, 2019 жылы олардың саны 25,9 мыңға тең болды. Қазақстан Республикасындағы шетелдік студенттердің мұндай серпіні карантиндік шектеулер нәтижесінде енгізілген пандемиямен, содан кейін пандемияның аяқталуымен жағдайды бейнелейді. Қазақстанда Үндістанның 4,4 мың азаматы және Ресей Федерациясының 1,4 мың азаматы оқиды.

Осылайша, білім беру көші-қоны біздің елден басқа елдерге де, біздің елге де орын алатынын атап өтуге болады. Пандемия және онымен байланысты карантин білім беру мигранттарының санына белгілі бір әсер етті, бірақ оның аяқталуымен жағдай пандемияға дейінгі деңгейге оралды. Біздің студенттерді оқуға қабылдайтын ел-Ресей Федерациясы, ал біздің еліміз негізінен Өзбекстаннан келген студенттер үшін тартымды.

Әдебиеттер тізімі

1. ЮНЕСКО сайты // <http://uis.unesco.org>

2. Садовская Е. Трудовая миграция в Центральной Азии // <https://www.osce.org/ru/magazine/250406>
3. Учеба в Китае: чего хотят и что получают наши студенты // <https://www.zakon.kz/4846930-ucheba-v-kitae-chego-khotjat-i-chto.html>
4. Казахстанские студенты возвращаются из зарубежных вузов // <https://kz.kursiv.media/2021-09-24/kazakhstanskije-studenty-vozvrashchayutsya-iz-zarubezhnykh-vuzov/>
5. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Ұлттық статистика бюросы // <http://www.stat.gov.kz>

Анализ инвестиционного процесса в сфере услуг образования РК

Е.Н.Набиев¹, Д.А.Есенов².

¹ к.э.н., доцент кафедры экономики и международного бизнеса,

² магистрант 2-го года обучения по специальности «Управление проектами»

^{1,2} Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова,
г.Караганда

Аннотация: Значение инвестиционного процесса в сфере образовательной деятельности следует понимать, как финансовое сопровождение деятельности обучаемого процесса, возникающее между учащимися и педагогическими работниками, данный процесс сопровождается конкретными целями, фиксированными задачами и важными приоритетами, весь данный комплекс прежде всего выражен в границах экономической политики государства.

Ключевые слова: финансовая политика, инвестиции, кредиты банков, республиканский бюджет, заемные средства, местный бюджет.

Приоритетными целями политики в сфере образования в РК является выстраивание и создание определённых требований, которые способствуют повышению доступности образования с позиции его качества [1].

В нашей стране на 2021/2022 учебном году работают 122 вуза — на 3 меньше, чем годом ранее. Среди них насчитывается 83 университета, включая исследовательские, 16 академий, 12 институтов и приравненных к ним консерваторий, а также высших школ и училищ, 9 национальных высших учебных заведений и 2 национальных исследовательских университета [1]. Численность студентов в высших учебных заведениях на начало 2021/2022 учебного года составила 575,5 тыс. человек — на 0,2% меньше, чем годом ранее. Заметим: показатель сокращается второй год подряд (годом ранее снижение составляло 4,6%). Финансирование образовательной деятельности происходит согласно законодательства РК, при этом учитываются следующие обстоятельства. (Рисунок 1)